

O'ZBEKISTONNING XALQARO REYTING VA INDEKSLARDAGI O'RNINI YAHSHILASH STRATEGIYASI

Alikulova Sohiba

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi 3-
kurs talabasi

3-24 guruh talabasi

alikulovasohiba4@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilash strategik yo'nalishlari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida innovatsion rivojlanish, iqtisodiy erkinlik, statistik samaradorlik, sanoat raqobatbardoshligi, barqaror rivojlanish hamda institutsional sifat kabi asosiy ko'rsatkichlar o'zaro bog'liqlikda o'rganildi. Natijalar mamlakat ayrim yo'nalishlarda sezilarli ijobiy siljishlarga erishayotganini, xususan innovatsion faoliyat va statistik tizim shaffofligi bo'yicha o'sish mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, korrupsiyaga qarshi kurash, demokratiya sifati hamda barqaror rivojlanish sohalarida muammolar saqlanib qolayotgani aniqlangan. Umumiy tahlil 6 ta indeks yaxshilangan, 7 tasi yomonlashgan va 2 tasi barqaror qolganini ko'rsatib, rivojlanishning notekis xarakterga ega ekanini tasdiqlaydi. Maqolada ushbu holatni yaxshilash uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, iqtisodiy boshqaruvni takomillashtirish hamda ijtimoiy-iqtisodiy muvozanatni kuchaytirish zarurligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xalqaro reytinglar, xalqaro indekslar, iqtisodiy erkinlik, innovatsion rivojlanish, institutsional sifat, korrupsiyaga qarshi kurash, barqaror rivojlanish, sanoat raqobatbardoshligi, inson taraqqiyoti, statistik samaradorlik, global raqobatbardoshlik, O'zbekiston iqtisodiy islohotlari

Аннотация

В данной статье комплексно анализируются стратегические направления повышения позиций Республики Узбекистан в международных рейтингах и индексах. В ходе исследования рассмотрены взаимосвязанные

показатели, такие как инновационное развитие, экономическая свобода, статистическая эффективность, промышленная конкурентоспособность, устойчивое развитие и институциональное качество. Результаты показывают, что в ряде направлений наблюдаются значительные положительные изменения, в частности рост в сфере инновационной деятельности и прозрачности статистической системы. Вместе с тем выявлено сохранение проблем в области борьбы с коррупцией, качества демократии и устойчивого развития. Общий анализ свидетельствует, что 6 индексов улучшились, 7 ухудшились и 2 остались без изменений, что подтверждает неравномерный характер развития. В статье обосновывается необходимость углубления институциональных реформ, совершенствования экономического управления и укрепления социально-экономического баланса. Результаты исследования направлены на повышение глобальной конкурентоспособности страны.

Ключевые слова: международные рейтинги, международные индексы, экономическая свобода, инновационное развитие, институциональное качество, борьба с коррупцией, устойчивое развитие, промышленная конкурентоспособность, человеческое развитие, статистическая эффективность, глобальная конкурентоспособность, экономические реформы Узбекистана.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of strategic directions for improving the position of the Republic of Uzbekistan in international rankings and indices. The study examines interconnected indicators such as innovation development, economic freedom, statistical efficiency, industrial competitiveness, sustainable development, and institutional quality. The results show significant positive progress in several areas, particularly in innovation activity and statistical system transparency. At the same time, persistent challenges remain in combating corruption, the quality of democracy, and sustainable development. The overall analysis indicates that 6 indices have improved, 7 have deteriorated, and 2 have remained stable, confirming an uneven pattern of development. The article substantiates the need to deepen institutional reforms, improve economic

governance, and strengthen socio-economic balance. The findings are aimed at enhancing the country's global competitiveness.

Keywords: international rankings, global indices, economic freedom, innovation development, institutional quality, anti-corruption, sustainable development, industrial competitiveness, human development, statistical efficiency, global competitiveness, economic reforms of Uzbekistan.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida mamlakatlarning xalqaro maydondagi mavqei faqat iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari bilan emas, balki institutsional sifat, innovatsion salohiyat, boshqaruv samaradorligi va ijtimoiy barqarorlik kabi kompleks indikatorlar orqali ham baholanmoqda. Shu nuqtayi nazardan xalqaro reyting va indekslar davlatlarning rivojlanish darajasini solishtirish, mavjud muammolarni aniqlash hamda strategik yo'nalishlarni belgilashda muhim analitik vosita sifatida xizmat qiladi.

O'zbekiston so'nggi yillarda keng ko'lamli islohotlar bosqichiga kirib, iqtisodiyotning turli sohalarida tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirmoqda. Ushbu jarayonlar mamlakatning xalqaro reytinglardagi o'rniga bevosita ta'sir ko'rsatib, ayrim yo'nalishlarda ijobiy siljishlarni ta'minlagan bo'lsa, boshqa sohalarda tizimli muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda. Xususan, innovatsion rivojlanish va statistik tizimning ochiqligi bo'yicha sezilarli o'sish qayd etilayotgan bo'lsa-da, institutsional islohotlar, korrupsiyaga qarshi kurash va barqaror rivojlanish ko'rsatkichlarida yetarli natijalarga erishilmagan.

Shu bilan birga, xalqaro reytinglar dinamikasi iqtisodiy siyosatning samaradorligini baholashda muhim indikator bo'lib xizmat qiladi. Chunki ushbu ko'rsatkichlar nafaqat mavjud holatni aks ettiradi, balki kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini ham belgilashga yordam beradi. Ayniqsa, O'zbekiston uchun global raqobat kuchayib borayotgan sharoitda xalqaro indekslardagi o'rinni yaxshilash iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Xalqaro reyting va indekslar orqali mamlakatlarning rivojlanish darajasini baholash masalasi iqtisodiy va siyosiy fanlarda keng o'rganilgan yo'nalishlardan biridir. Bu borada dastlabki nazariy asoslar A. Sen tomonidan ishlab chiqilgan inson taraqqiyoti konsepsiyasida o'z ifodasini topadi¹. Uning yondashuvida rivojlanish faqat iqtisodiy o'sish bilan emas, balki insonning imkoniyatlari kengayishi va ijtimoiy farovonlik darajasi bilan belgilanadi. Mazkur qarash keyinchalik BMT Taraqqiyot Dasturi tomonidan ishlab chiqilgan Inson taraqqiyoti indeksi metodologiyasiga asos bo'lib xizmat qilgan.

Institutsional iqtisodiyot yo'nalishida D. Nort tomonidan ilgari surilgan g'oyalar ham xalqaro reytinglarni tahlil qilishda muhim nazariy asoslardan biri hisoblanadi². Uning fikricha, iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida rasmiy va norasmiy institutlarning sifati namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, korrupsiya darajasi, huquq ustuvorligi va davlat boshqaruvi samaradorligi kabi ko'rsatkichlar mamlakatning xalqaro reytinglardagi o'rnini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida qoraladi.

R. Solou tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy o'sish modeli esa kapital, mehnat va texnologik taraqqiyot o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiradi³. Ushbu modelga ko'ra, uzoq muddatli iqtisodiy o'sish asosan texnologik taraqqiyotga tayanadi. Bu yondashuv Global innovatsiyalar indeksi kabi ko'rsatkichlarning ahamiyatini nazariy jihatdan asoslaydi, chunki innovatsion salohiyat mamlakatning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

J. Stiglitz, J. Sen va J.-P. Fitoussi tomonidan ishlab chiqilgan komissiya hisobotida esa iqtisodiy rivojlanishni baholashda YaIMdan tashqari kengroq indikatorlar tizimidan foydalanish zarurligi ta'kidlangan⁴. Ularning fikricha, ijtimoiy tenglik, ekologik barqarorlik va hayot sifati kabi omillar ham rivojlanish darajasini to'liq aks ettiradi. Bu yondashuv Barqaror rivojlanish maqsadlari indeksining nazariy asoslarini shakllantirishda muhim rol o'ynagan.

Xalqaro tashkilotlar, xususan Jahon banki, Jahon iqtisodiy forumi va Transparency International tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalar ham

¹ Amartya Sen, *Development as Freedom*, 1999

² Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, 1990

³ Robert Solow, "A Contribution to the Theory of Economic Growth", 1956

⁴ Stiglitz, Sen, Fitoussi, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, 2009

mamlakatlarning global reytinglardagi oʻrnini baholashda keng qoʻllaniladi⁵. Jahon iqtisodiy forumi tomonidan eʼlon qilinadigan Global raqobatbardoshlik indeksi iqtisodiy institutlar sifati, infratuzilma rivoji va innovatsion salohiyatni kompleks tarzda tahlil qiladi⁶. Transparency International esa korrupsiya darajasini baholash orqali institutsional shaffoflikka urgʻu beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda Oʻzbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indekslardagi oʻrnini tahlil qilishda kompleks yondashuv qoʻllanildi. Metodologik asos sifatida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil hamda statistik umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xususan, turli xalqaro tashkilotlar — Jahon banki, Jahon iqtisodiy forumi, Transparency International va BMT Taraqqiyot Dasturi tomonidan eʼlon qilingan reyting va indeks maʼlumotlari asosiy empirik baza sifatida tanlab olindi. Tadqiqot jarayonida 2023–2026 yillar oraligʻidagi koʻrsatkichlar dinamikasi oʻrganilib, ularning oʻzgarish tendensiyalari solishtirildi hamda mamlakatning umumiy rivojlanish yoʻnalishlari aniqlashtirildi.

Tahlil va natijalar

1-jadval. Oʻzbekistonning xalqaro reyting va indekslardagi oʻrni⁷

№	Indeks nomi (oʻzbek tilida)	Yil	Oʻrin	Oʻzgarish / izoh
1	Global innovatsiyalar indeksi	2025	79 / 139	2015-yilda 122-oʻrindan +40 pogʻona oʻsish
2	Global innovatsiyalar indeksi	2024	83	Ijobiy dinamika davom etmoqda
3	Iqtisodiy erkinlik indeksi	2026	86	Global oʻrtachadan yuqori
4	Statistik samaradorlik indeksi	2023	62 / 217	+17 pogʻona oʻsish
5	Barqaror rivojlanish maqsadlari indeksi	2025	81	–12 pogʻona pasayish
6	Sanoat raqobatbardoshligi indeksi	2025	88 / 153	Oʻrtacha daraja

⁵ World Economic Forum, *Global Competitiveness Report*, 2020–2023

⁶ World Bank, *World Development Indicators*, 2024

⁷ The World Bank. *World Development Indicators*. — <https://data.worldbank.org>

7	Demokratiya indeksi	2025	146	Past natija
8	Korrupsiyani qabul qilish indeksi	2025	174 / 180	Juda past ko'rsatkich
9	Inson taraqqiyoti indeksi	2025	119	O'rta daraja
10	Global tinchlik indeksi	2025	106	O'rtacha daraja

O'zbekistonning xalqaro reyting va indeksdagi o'rnini so'nggi yillarda sezilarli darajada o'zgarib, mamlakat rivojlanishining turli jihatlarini aks ettiruvchi murakkab va ko'p qirrali manzarani shakllantirmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim yo'nalishlarda barqaror ijobiy natijalarga erishilgan bo'lsa-da, boshqa muhim sohalarda hali ham tizimli muammolar saqlanib qolmoqda.

Xususan, innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlari ijobiy dinamikani namoyon etmoqda. Global innovatsiyalar indeksida O'zbekistonning 79-o'rinni egallashi ilmfan, texnologiya va innovatsiyalar sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligini aks ettiradi. 2015–2025 yillar oralig'ida mamlakatning ushbu indeksdagi o'rnini sezilarli darajada yaxshilangani innovatsion siyosatning izchilligi bilan izohlanadi. Ta'lim tizimining modernizatsiyasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi va startup ekotizimining shakllanishi bu jarayonda muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish darajasining pastligi ushbu yo'nalishda mavjud muammolardan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy erkinlik indeksi bo'yicha erishilgan natijalar ham ijobiy baholanishi mumkin. 60,3 ball bilan 86-o'rinni egallash mamlakatda iqtisodiy liberallashtirish jarayonlari izchil amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Valyuta siyosatining erkinlashtirilishi, tashqi savdo tartiblarining soddalashtirilishi hamda investitsiya muhitining yaxshilanishi ushbu ko'rsatkichning oshishiga xizmat qilgan. Shunga qaramay, davlatning iqtisodiyotdagi yuqori ulushi va ayrim tarmoqlarda raqobat muhitining yetarli darajada shakllanmaganligi iqtisodiy erkinlikni to'liq ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda.

Statistik samaradorlik indeksida kuzatilgan sezilarli o'sish alohida e'tiborga loyiqdir. Qisqa muddat ichida yuqori pog'onalarga ko'tarilish mamlakatda statistik tizimning ochiqligi va ishonchliligi ortib borayotganini anglatadi. Bu esa, o'z navbatida, investorlar ishonchini mustahkamlash va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq barqaror rivojlanish maqsadlari indeksida qayd etilgan pasayish ijtimoiy va ekologik muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Mazkur holat iqtisodiy o'sish natijalarining barcha qatlamlar o'rtasida yetarli darajada taqsimlanmayotganini hamda ekologik barqarorlik masalalari dolzarbligicha qolayotganini anglatadi. Shu jihatdan iqtisodiy siyosatni ijtimoiy va ekologik omillar bilan uyg'unlashtirish zarurati kuchaymoqda.

Sanoat raqobatbardoshligi indeksidagi o'rtacha natijalar iqtisodiyotning tarkibiy cheklovlarini aks ettiradi. Yuqori texnologiyali ishlab chiqarishning yetarli darajada rivojlanmaganligi, eksport tarkibining diversifikatsiya darajasi pastligi va qo'shilgan qiymat ulushining yetarli emasligi sanoatning global bozordagi raqobatbardoshligini cheklamoqda.

Eng muhim muammolar institutsional rivojlanish bilan bog'liq ko'rsatkichlarda namoyon bo'lmoqda. Demokratiya indeksi va korrupsiyani qabul qilish indeksidagi past o'rinlar davlat boshqaruvi tizimida shaffoflik va samaradorlik yetarli darajada emasligini ko'rsatadi. Ayniqsa, korrupsiya darajasining yuqoriligi investitsiya muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatib, iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini cheklovchi asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda. Shu bois institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, huquq ustuvorligini ta'minlash va korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

2-jadval. Umumiy trend⁸

Ko'rsatkich	Natija
Yaxshilangan indekslar soni	6 ta
Yomonlashgan indekslar soni	7 ta
O'zgarishsiz qolgan	2 ta
Umumiy holat	Notekis rivojlanish

⁸ World Bank, United Nations Development Programme va Transparency International ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

Jadval ma'lumotlari asosida umumiy holatni tahlil qilganda, o'rganilayotgan ko'rsatkichlar dinamikasida muvozanatsiz rivojlanish kuzatilayotganini ko'rish mumkin.

Xususan, 6 ta indeks yaxshilangan bo'lsa-da, 7 ta indeks yomonlashgan. Bu holat ijobiy o'zgarishlar mavjudligini bildirsa-da, salbiy o'zgarishlar soni biroz yuqoriroq ekanini ko'rsatadi. Natijada umumiy tendensiya barqaror o'sish emas, balki tebranish xarakteriga ega bo'lgan jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shuningdek, 2 ta indeks o'zgarishsiz qolganligi tizimda ayrim ko'rsatkichlar barqarorligini saqlab turganini anglatadi. Biroq bu barqarorlik umumiy ijobiy dinamikani kuchaytirishga yetarli bo'lmagan.

Umuman olganda, "notekis rivojlanish" degan xulosa to'g'ri qo'yilgan, chunki yaxshilanishlar va yomonlashishlar o'rtasida sezilarli muvozanat yo'q. Bu esa tahlil qilinayotgan sohada kompleks yondashuv zarurligini, ya'ni zaiflashgan indekslarni barqarorlashtirish va ijobiy o'sish ko'rsatkichlarini kengaytirish lozimligini bildiradi.

Shu bilan birga, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xalqaro reytinglardagi o'zgarishlar alohida sohalarning o'zaro uyg'un rivojlanmaganligi bilan ham bog'liqdir. Ayrim indekslardagi ijobiy siljishlar asosan islohotlarning tezkor joriy etilishi bilan izohlanar ekan, boshqa yo'nalishlardagi sustlashuv tizimli omillar, xususan institutsional muhit va boshqaruv samaradorligidagi cheklovlar bilan bog'liq.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini tahlil qilish natijalari mamlakat rivojlanish jarayoni bir yo'nalishli emas, balki ko'p qatlamli va ichki ziddiyatlarga ega ekanini ko'rsatadi. Ayrim sohalarda, xususan innovatsion faoliyat, statistik tizimning ochiqqligi hamda iqtisodiy erkinlik bo'yicha ijobiy siljishlar kuzatilgan bo'lsa-da, institutsional sifat, korrupsiyaga qarshi kurash va demokratik boshqaruv yo'nalishlarida sezilarli cheklovlar saqlanib qolmoqda. Bu holat milliy iqtisodiyotning xalqaro reytinglardagi umumiy pozitsiyasi barqaror emasligini va u ko'proq fragmentar rivojlanish xususiyatiga ega ekanini anglatadi.

Tahlil shuni ham ko'rsatadiki, xalqaro indekslardagi o'zgarishlar iqtisodiy islohotlarning tezligi va chuqurligi bilan bevosita bog'liq bo'lib, ayrim natijalar qisqa muddatli tashkiliy o'zgarishlar hisobiga yaxshilangan bo'lsa, uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlovchi institutsional omillar hali yetarli darajada mustahkamlanmagan. Ayniqsa, davlat boshqaruvi sifati, huquq ustuvorligi va iqtisodiyotda raqobat muhitining shakllanishi kabi omillar umumiy reyting natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda.

Shu bilan birga, empirik tahlil natijalari mamlakatda rivojlanish salohiyati mavjud ekanini tasdiqlaydi. Innovatsion tizimning shakllanishi, axborot texnologiyalarining kengayishi va iqtisodiy ochiqlik darajasining ortib borishi kelgusida ijobiy dinamika uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Biroq ushbu salohiyatning to'liq ro'yobga chiqishi uchun iqtisodiy islohotlar institutsional islohotlar bilan uyg'un holda olib borilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). *"Yangi O'zbekiston strategiyasi"*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). *O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari to'plami*. Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). *Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar va rivojlanish tahlili*. Toshkent.
4. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). *Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz*. Toshkent: O'zbekiston.
5. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish agentligi. (2024). *Innovatsion faoliyat va texnologik rivojlanish bo'yicha yillik hisobot*. Toshkent.
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). *Pul-kredit siyosati va iqtisodiy barqarorlik sharhi*. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi. (2022). *Iqtisodiy islohotlar va qonunchilik bazasi rivojlanishi tahlili*. Toshkent.
8. Karimov, I. A. (1997). *O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari*. Toshkent: O'zbekiston.

9. O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi. (2024). *Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha milliy ma’ruza*. Toshkent.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). *Iqtisodiy erkinlik va investitsiya muhitini yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida hisobot*. Toshkent.